

نقش صنعت گردشگری بر اشتغال و مقایسه آن با سایر بخش های اقتصادی

مطالعه موردی منطقه اورامانات (استان کرمانشاه)

رحمت میرزائی *

دکتر عزت اله سام آرام**

دکتر علی خاکساری***

تاریخ دریافت: ۸۹/۳/۱۵

تاریخ پذیرش: ۸۹/۷/۲۴

چکیده

این مقاله به بررسی نقش صنعت گردشگری بر اشتغال در منطقه اورامانات
و مقایسه آن با سایر بخش های اقتصادی پرداخته است. پس اثرگذاری و کارکرد

---

* عضو هیات علمی دانشگاه پیام نور واحد پاوه

** استاد جامعه‌شناسی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبایی

*** دانشیار برنامه‌ریزی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبایی

این صنعت در زمینه ایجاد اشتغال و نقش سرمایه‌گذاری در این صنعت بر کمیت اشتغال از مهمترین سوالات این پژوهش بوده است. ضمن اینکه بعد از پاسخگویی به این سوال اصلی در پی دریافت جوابی برای سوال زیر نیز بوده‌ایم:

آیا صنعت گردشگری در منطقه اشتغال بیشتری ایجاد کرده است یا دیگر بخش‌های اقتصادی؟

پس از واکاوی ادبیات موضوع با استفاده از رویکردهای موجود در تبیین رابطه بین گردشگری و اشتغال، نظریه‌هایی همچون جان لی، بول، و... درباره اشتغال مستقیم و غیرمستقیم و لانکوار و جولی لئونز درباره فعالیت زنان و جوانان در این خصوص و فصلی بودن اشتغال در گردشگری مورد توجه قرار گرفته‌اند و با استفاده از روش تحلیل داده‌های ثانویه، وضعیت اشتغال در این منطقه مورد ملاحظه قرار گرفته است.

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که بین توسعه صنعت گردشگری و اشتغال رابطه معناداری وجود دارد و صنعت گردشگری باعث افزایش اشتغال جوانان شده است؛ مطالعات نشان می‌دهد که صنعت گردشگری در منطقه نسبت به سایر بخش‌های اقتصادی اشتغال بیشتری ایجاد کرده است. علاوه بر این، یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که از بین فعالیت‌های مختلف گردشگری سهم حمل و نقل از نظر ایجاد اشتغال در مقایسه با سایر فعالیت‌ها بیشتر بوده است و اشتغال گردشگری در منطقه فصلی است.

مفاهیم کلیدی: گردشگری، جاذبه‌های گردشگری، اشتغال، اورامانات،

مقدمه

گردشگری یک صنعت نیرو بر است و بدون مداخله مستقیم انسان، فعالیت‌ها و امور مربوط به گردشگری مختل می‌شود. بدین سبب به عنوان یکی از منابع مهم اشتغال در مناطق و نواحی مختلف دنیا مورد توجه است. گردشگری توانسته است، یک نفر از

هر ۹ نفر کارگر و کارمند که در سراسر دنیا به استخدام سازمان‌ها در می‌آیند را به کار گیرد. (گی و همکاران، ۱۳۸۲: ۷۳). گردشگری به عنوان یک فرایند اجتماعی و اقتصادی دارای ابعاد مختلف فرهنگی، سیاسی و امنیتی می‌باشد و در سال‌های اخیر در سراسر دنیا بویژه در کشورهای در حال توسعه مورد توجه قرار گرفته است. یکی از مهمترین دلایل توجه دولت‌ها به این صنعت، اثرات اقتصادی آن در افزایش شاخص‌های توسعه و رشد تولید و درآمد ملی است. این صنعت ضمن ایجاد یک رشته فعالیت جدید در جامعه، موجب فعال شدن دیگر بخش‌های اقتصادی نیز می‌شود و می‌تواند در برقراری موازنه اصلی نیز اثرات سازنده ای داشته باشد و از این رو بسیاری از کشورها این صنعت پویا را به عنوان منبع اصلی درآمد، اشتغال زایی، رشد بخش خصوصی و توسعه ساختار زیر بنایی قلمداد می‌کنند (لی، ۱۳۷۸: ۵۶-۵۴). با توجه به معضل بیکاری در ایران که بیشتر مناطق را در بر گرفته است، توسعه صنعت گردشگری می‌تواند گره گشا باشد. در بخش پیشنهادی سازمان گردشگری در برنامه سوم توسعه اقتصادی - اجتماعی کشور پیش بینی شده است که بخش گردشگری دست کم ۸۰۰ هزار فرصت شغلی در کشور ایجاد نماید (مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۷۹: ۳). استان کرمانشاه هم با جاذبه‌های طبیعی و تاریخی منحصر به فرد خود در حال حاضر پذیرای هزاران مسافری است که از اقصی نقاط کشور و برخی کشورهای همسایه برای گذران اوقات فراغت خود در فصل‌های بهار و تابستان به این منطقه مسافرت می‌کنند. کرمانشاه را از دید، گوناگونی آب و هوایی و قومی و مذهبی، هند ایران لقب داده‌اند، چرا که از لحاظ آب و هوایی دارای گوناگونی بسیار زیادی است.. منطقه اورامانات که شامل شهرستان‌های پاوه، جوانرود، روانسر، ثلاث باباجانی است یکی از مناطق دیدنی استان کرمانشاه است. منطقه مرزی اورامانات به خاطر داشتن مناظر طبیعی بکر و بازارچه‌های مرزی، کوه‌های سربه فلک کشیده، آثار باستانی، طولانی‌ترین غارآبی آسیا (غار قوری قلعه)، چشمه‌های آب معدنی (مانند بل)، رودخانه‌های بزرگی چون سیروان، مراکز عقیدتی و زیارتی، غارهای سنگی چون کنده

کاری‌های عموحسین، روستاهای زیبا و پلکانی و... مقصد بسیاری از مهمانان ایرانی و خارجی در فصل‌های بهار و تابستان است (ولدبیگی، ۱۳۸۰: ۲). جدای از این ویژگی‌ها، آداب و رسوم، نوع پوشش و دیگر شاخصه‌های فرهنگی به عنوان یکی از اقوام اصیل ایران زمین، باعث ورود گردشگران به این منطقه است. با توجه به روند ورود گردشگران از سال ۱۳۸۰ به بعد به این منطقه و همچنین سرمایه‌گذاری‌هایی که در این زمینه صورت گرفته و می‌تواند صورت بگیرد؛ می‌توان انتظار داشت که صنعت گردشگری از طریق افزایش روند گردشگری بتواند نقش مهمی در ایجاد درآمد و اشتغال منطقه ایجاد نماید. بنابراین تحقیق حاضر با هدف نقش گردشگری در ایجاد اشتغال و مقایسه آن با سایر بخش‌های اقتصادی در منطقه اورامانات انجام شده است.

بیان مسئله

امروزه گردشگری به عنوان گسترده‌ترین صنعت خدماتی دنیا، جایگاه ویژه‌ای در عرصه‌های اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی به خود اختصاص داده است (فقیهی و دیگران، ۱۳۸۲: ۱۴۲). گردشگری پدیده قرن بیستم است و نمی‌توان آن را نادیده گرفت. بلکه باید به عنوان پدیده‌ای که وجود دارد (خوب یا بد) به آن نگرست (Khbun, ۱۹۷۸: ۸۴). رشد روزافزون و شتابنده گردشگری موجب شده که بسیاری از صاحب نظران، قرن بیستم را قرن گردشگری بنامند. به نظر متولیان امور گردشگری در پایان قرن بیستم و آغاز قرن بیست و یکم، انقلابی در گردشگری رخ می‌دهد، انقلابی که امواج آن در اقصی نقاط جهان اثر گذار خواهد بود^۱ (W.T.O. ۱۹۹۶: ۹).

آنتونیو ساویگناک^۲ دبیر کل پیشین سازمان جهانگردی در سال ۱۹۹۸ اعلام کرد: «گردشگری در پایان قرن حاضر به صنعت شماره یک جهان تبدیل خواهد شد» (Gee, ۱۹۹۴: ۱۶). این صنعت نقش و اهمیت بسزایی در رشد و توسعه اقتصادی

---

۱ . World tourism organization

۲ . Antonio savignak

کشورها بویژه ممالک در حال توسعه دارد، به طوری که گروهی به گردشگری به صورت یک فعالیت اقتصادی و در نتیجه یک صنعت می‌نگرند. بنابراین کشورها، ناحیه‌ها و جوامع برای این که از صنعت گردشگری بهره‌مند شوند و از آن به عنوان امری برای توسعه استفاده کنند، باید برنامه‌ای را به اجرا درآورند و تغییراتی را در این . اشتغال و بیکاری امروزه یکی از مسائل مهم در ادبیات توسعه

اقتصادی هر کشور می‌باشد، زیرا اشتغال منبع عمده درآمد مردم و عامل اصلی تعدیل فقر در جامعه است؛ گسترش بیکاری نیز عامل مهم در جهت کاهش رشد اقتصادی و افزایش عارضه‌های اجتماعی می‌باشد (نصیری‌زاده و دیگران، ۱۳۸۲: ۲۱۱). گردشگری صنعتی کاربر است که افراد با مهارت‌های گوناگون و در سنین مختلف را به اشتغال در می‌آورد و یکی از راه‌های غلبه بر بیکاری است. از این رو توسعه گردشگری در مکانهای مختلف زمینه‌های اشتغال دائم و فصلی و نیمه وقت را برای نیروی انسانی با تخصص و آموزش متوسط فراهم می‌آورد و از نرخ بیکاری می‌کاهد. علاوه بر اشتغال‌های مستقیم در گردشگری زمینه فعالیت‌های دیگر که در ارتباط با گردشگری‌اند همچون کارهای ساختمانی، تعمیرات، کرایه دادن اتومبیل، دست فروشی و مانند اینها برای افراد بومی فراهم می‌شود. (سلطانی، ۱۳۷۴: ۱۰۹).

بیکاری هم یکی از مسائل عمده اقتصادی و اجتماعی جوامع کنونی است که بیشتر کشورهای دنیا، مخصوصاً کشورهای جهان سوم با آن مواجه‌اند. رویارویی با مشکل بیکاری^۱ و ضرورت و فوریت ایجاد فرصت‌های شغلی جدید اجتناب ناپذیر است. یکی از روشهایی که برای ایجاد فرصت‌های شغلی و رهایی از بیکاری در سه دهه اخیر مورد توجه کشورها قرار گرفته است، گسترش پدیده گردشگری است. تحقیقات حاکی از این است که بخش گردشگری - به ازای هر دلار درآمد حاصله - اشتغال بیشتری را نسبت به سایر بخش‌ها ایجاد می‌نماید. به همین دلیل بسیاری از سیاستگذاران، توسعه

---

۱ . un employment

گردشگری را سیاستی مطلوب برای کاهش بیکاری در مناطقی می‌دانند که در سایر بخش‌های اقتصادی، فرصت‌های شغلی اندکی دارند (موسایی، ۱۳۸۶: ۳۶).

با توجه به فرهنگ غنی ایران، آثار باستانی و جاذبه‌های طبیعی چنانچه برنامه‌ریزی مناسبی برای توسعه صنعت گردشگری ایران تنظیم و اجرا شود، می‌توان به درصد بالایی از حجم این فعالیت دست یافت. منطقه اورامانات در استان کرمانشاه هم با جاذبه‌های طبیعی و تاریخی منحصر به فرد خود در حال حاضر پذیرای هزاران مسافری است که از اقصی نقاط کشور و برخی کشورهای همسایه برای گذران اوقات فراغت خود در فصل‌های بهار و تابستان به این منطقه مسافرت می‌کنند (ولدیگی، ۱۳۸۰: ۲). با توجه به اینکه منطقه اورامانات بیشترین درصد بیکاری در استان را به خود اختصاص داده است (کلهر، ۱۳۸۳)، مطالعه روی این پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های بالقوه توسعه منطقه، و وضعیت استفاده از این ظرفیت‌ها برای بهبود شاخص‌های رفاه اجتماعی از جمله ایجاد اشتغال و کاهش بیکاری، امری ضروری است. منطقه اورامانات با توجه به جاذبه‌هایی که دارد و خصوصیتی که ذکر شد از استعداد بالایی برای جذب گردشگران برخوردار است، اما تاکنون از این جاذبه‌ها به نحو احسن برای گسترش گردشگری در منطقه استفاده نشده است. در حالی که طبق نظریات و تجربیات موجود در خصوص گردشگری و کاهش بیکاری و در نتیجه کاهش فقر، می‌توان با استفاده از امکانات گردشگری منطقه، زمینه بهبود این شاخص‌ها را در منطقه ایجاد کرد. چرایی توسعه گردشگری در منطقه اورامانات از دو بُعد متفاوت قابل ذکر است: یکی این که در منطقه اورامانات شاهد وضعیت بیکاری مضاعفی هستیم که تاکنون بخش‌های کشاورزی توان رفع این معضل را نداشته‌اند و روز به روز زمینه‌های اشتغال محدود و محدودتر می‌شود. دومین مطلبی که چرایی توسعه گردشگری در منطقه اورامانات را گوشزد می‌نماید، وجود جاذبه‌های تجاری و اماکن با پتانسیل‌های بالقوه بالای گردشگری در منطقه می‌باشد. پس با توجه به محرومیت استان کرمانشاه و منطقه اورامانات و درصد بالای بیکاری این منطقه لازم است با استفاده از تمامی امکانات و

قابلیت‌ها در جهت رفع محرومیت، ایجاد اشتغال، کسب درآمد و کاهش فقر از راه‌های مختلف اقدام شود. در نتیجه در این مقاله هدف آن است که با بررسی نقش و کارکرد گردشگری در اشتغال (کاهش بیکاری) منطقه اورامانات، مشخص شود که چه رابطه‌ای میان گسترش صنعت گردشگری و ایجاد اشتغال در این منطقه وجود دارد.

مروری بر ادبیات موضوع

هر چند در خصوص رابطه صنعت گردشگری و اشتغال تحقیقات کمی در دنیا و مخصوصاً در ایران انجام شده، ولی در مورد گردشگری کارهای زیادی انجام شده است. بنابراین در اینجا تعدادی از این تحقیقات انجام شده به طور مختصر ذکر می‌شوند:

محمد یزدانی (۱۳۸۳) در تحقیقی با عنوان "بررسی وضعیت اشتغال زنان در صنعت جهانگردی با تاکید بر سنجش نگرش مدیران هتل‌های تهران" به بررسی این مسأله می‌پردازد که چه عواملی از دیدگاه مدیران در اشتغال زنان در نیروی کار صنعت هتلداری ایران موثر است؟ نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که بین مهارت و ثبات شغلی زنان، رفتار خانواده و سیاست‌های حاکمیتی، با اشتغال زنان رابطه وجود دارد. مهدوی (۱۳۸۱) هم در یک مطالعه موردی با استفاده از روش پیمایشی که در دهستان لواسان صورت گرفته است، به بررسی این مسأله می‌پردازد که آیا گسترش گردشگری در نواحی روستایی منجر به ایجاد توسعه در محیط روستایی شده است؟ یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که بین گسترش گردشگری و افزایش اشتغال زنان و جوانان، جذب نیروی آزاد بخش کشاورزی، افزایش فرصت‌های شغلی در بخش ساختمان سازی رابطه وجود دارد.

ویلکسون و همکارانش (۲۰۰۰) که به بررسی جنسیت و گردشگری در یک روستای اندونزی پرداخته‌اند، معتقدند که گردشگری در این زمینه هم دارای اثرات

مثبت است و هم منفی، اما این تاثیرات بین افراد بومی و غیر بومی و همچنین بین طبقات اجتماعی مختلف، متفاوت است (wilkenon et al., ۲۰۰۰).

جوردن (۱۹۹۸) در مقاله‌ای دیگر با عنوان "یک ریسک شغلی؟ تبعیض جنسی در اشتغال گردشگری" به این نتیجه رسیده است که مشارکت سازمان‌های گردشگری، جداسازی شغلی را در رابطه با فرهنگ گردشگری عقلانی می‌کند و همچنین عدم رسمیت نظام‌های تجدید نیروی درونی، به باز تولید ساختارهای سازمانی موجود کمک می‌کند (Jordan, ۱۹۹۸).

ارلند (۲۰۰۲) در مقاله‌ای با عنوان "جنسیت و روابط طبقاتی در اشتغال گردشگری"، به بررسی روابط خانوادگی که یکی از اعضای آنها در امر گردشگری فعالیت دارند و همچنین روابط بین گردشگران و زنان محلی پرداخته است. به اعتقاد وی بین گروه‌های مذکور سه نوع رابطه قابل تفکیک است: مرز بازاریان میان نظام‌های قشربندی ملی و محلی، مرز نسبی بین گردشگران و افراد محلی و تعامل احترام آمیز میان افراد محلی و گردشگران (Ireland, ۲۰۰۲).

زیواس و همکارانش (۱۹۹۹) نیز در مقاله‌ای با عنوان "اشتغال گردشگری در طول تحول اقتصادی" به بررسی اشتغال در صنعت گردشگری پرداخته‌اند و بر این عقیده‌اند که صنعت گردشگری به عنوان پناهگاهی برای شاغلین سایر صنایع محسوب می‌شود و کارگران این بخش معمولاً از طیف وسیعی از صنایع دیگر آمده‌اند. آنان همچنین معتقدند که اشتغال این صنعت به عنوان شغلی جاذب و قابل دسترس برای افرادی با موجودی مختلف سرمایه انسانی ظاهر می‌شود (szivas et al., ۱۹۹۹).

برون و همکارانش (۲۰۰۲) در مقاله‌ای با عنوان "گردشگری و اشتغال در پارک آدیرون داک" معتقدند که مقایسه داده‌های حاصل از این تحقیق در دوره زمانی، علاوه بر نرخ رشد اشتغال، تغییر الگوهای فصلی شدن را نیز نشان می‌دهد (Brown et al., ۲۰۰۲).

چارچوب نظری تحقیق

۱- گردشگری و اشتغال

صاحب نظران متعددی درباره نقش گردشگری نظریه‌هایی را مطرح کرده‌اند که در اینجا به برخی از آنها اشاره می‌شود:

لی در مورد تاثیرات اقتصادی گردشگری می‌نویسد که گردشگری باعث افزایش درآمد ملی و تولید خالص ملی می‌شود و همچنین گردشگری را یک منبع درآمدی برای دولت می‌داند و اعتقاد دارد که این صنعت به بهبود خدمات اجتماعی منجر می‌شود (لی، ۱۳۷۸: ۵۵-۵۴). بول^۱ معتقد است که اگر گردشگری داخلی در مناطق متعدد پراکنده شده باشد، موجب توزیع مجدد درآمد و اشتغال خواهد شد (بول، ۱۳۷۹: ۲۰۳-۲۰۴).

شارپلی^۲ در خصوص رابطه گردشگری و اشتغال می‌گوید از آنجا که گردشگری منبع مهم و جدید ایجاد درآمد برای جوامع روستایی است، بنابراین: در کارهایی که با گردشگری مرتبط هستند، مانند آماده کردن اتاق برای گردشگران، تهیه غذا، خرده فروشی، حمل و نقل و ایجاد سرگرمی، شغل‌های جدید به وجود می‌آیند (شارپلی، ۱۳۸۰: ۴۱).

لاند برگ در زمینه نقش گردشگری در اشتغال می‌نویسد: «اگر منطقه مورد بررسی جهت توسعه گردشگری دارای میزان بیکاری بالایی باشد، مزایای گردشگری آشکارتر خواهد شد. درآمد حاصل از گردشگری، هر چند ممکن است از درآمد به دست آمده از سایر منابع کمتر باشد، اما بهترین گزینه ممکن در شرایط موجود خواهد بود، چرا که ضمن افزایش درآمدهای مالیاتی، بیکاری را کاهش داده و بر کیفیت زندگی شهروندان خواهد افزود. هزینه فرصت گردشگری تحت چنین شرایطی ممکن است اندک و یا حتی صفر باشد» (برگ، ۱۳۸۳: ۳).

---

۱ . Bol

۲ . Sharply

گی^۱ بر اساس برآوردهای شورای گردشگری و مسافرت معتقد است که از هر ۹ نفر کارگر و کارمند در سراسر دنیا، یک نفر در صنعت گردشگری به کار مشغول‌اند و تعداد این افراد در سراسر دنیا به ۲۱۲ میلیون نفر می‌رسد. این صنعت بزرگترین سازمان یا نهادی است که نیروی انسانی را به کار می‌گیرد، و در بسیاری از این کشورها این صنعت به صورت بزرگترین کارفرما درآمده است (گی، ۱۳۸۲: ۲۶۵-۲۶۶). کوپر^۲ در خصوص ارتباط گردشگری و اشتغال معتقد است که، گردشگری در بردارنده تنوع وسیعی از بخش‌های صنعتی است، به این خاطر تخمین تعداد کارکنان مربوط به این بخش بسیار مشکل ساز است. بعلاوه، ماهیت اشتغال در صنعت گردشگری همراه با گستره متنوعی از پیوستگی میان بخش‌های گردشگری و دیگر بخش‌های اقتصادی نیز، مشکل حقیقی مربوط به ارزش و اهمیت گردشگری را دو چندان ساخته است؛ او در ادامه خاطر نشان کرده است که فعالیت گردشگری بین المللی احتمالاً محتوای غنی‌تری نسبت به فعالیت گردشگری داخلی دارد (کوپر، ۱۳۸۰: ۲۰۰-۱۹۹). صنعت گردشگری که بزرگترین صنعت در جهان امروزی است، فرصت‌های شغلی بسیار مهیج و رقابتی عرضه می‌کند، به طوری که در دهه گذشته در ایالات متحده، نرخ رشد اشتغال این صنعت در مقایسه با سایر صنایع دو برابر بوده است و انتظار می‌رود، این روند در ایالات متحده و سراسر جهان ادامه یابد (گولدنر، ۲۰۰۳: ۸۶).

۲- اشتغال مستقیم و غیرمستقیم گردشگری

لی^۳ از گردشگری به عنوان یک منبع اشتغالزا نام می‌برد و برای این صنعت سه نوع اشتغال شناسایی کرده است که عبارتند از:

الف- اشتغال مستقیم حاصل از هزینه‌های انجام شده برای تسهیلات گردشگری مانند: هتل‌ها، و تاسیسات پذیرایی.

---

۱. Gee
۲. Kuper
۳. Lea

ب- اشتغال غیر مستقیم در بخش بازرگانی متأثر از گردشگری به یک شیوه ثانویه مانند: حمل و نقل محلی: نایع دستی، بانکها و دیگر خدمات.

ج- اشتغال تشویقی که ناشی از خرج کردن پولی است که ساکنان محلی از درآمدهای گردشگری خود به دست می‌آورند (لی، ۱۳۷۸: ۶۷-۶۴).

گی معتقد است که؛ جهانگردی موجب اشتغال مستقیم و غیر مستقیم افراد می‌شود. اشتغال مستقیم شامل هتل‌ها، کارکنان خدمات غذایی، شرکت‌های هواپیمایی، شرکت‌های کشتی رانی، آژانسهای جهانگردی، کارکنان مراکز تفریحی و فروشگاه‌هایی که در این بخش کار می‌کنند، و اشتغال غیرمستقیم نیز شامل شرکت‌هایی که مواد و ملزومات مورد نیاز رستوران‌ها را تامین می‌کنند، شرکت‌های ساختمانی که هتل‌ها را می‌سازند و تولیدکنندگان هواپیما، و ... (گی، ۱۳۸۲: ۲۶۵). بنابراین تأثیر گردشگری بر اشتغال در بسیاری از کشورهای کوچک به گونه‌ای قابل ملاحظه است که سبب وابستگی این کشورها به این صنعت و درآمد حاصل از آن شده است و این صنعت در مقایسه با هر صنعت در حال رشد دیگر، اشتغال بیشتری را در این کشورها موجب شده است (ولا، ۱۳۸۲: ۱۵۴).

۳- اشتغال زنان و جوانان در گردشگری

بر اساس آمار باید اعتراف کرد که دو طبقه جوانان و زنان، از گردشگری سود می‌برند. جوانان بر اثر گردشگری بسیار متحرک و پر جنب و جوش شده‌اند. در مورد زنان باید گفت مشاغلی که بر اثر گردشگری به آنها عرضه می‌شود، دست کم در برخی کشورها و بعضی مناطق گردشگری، که زنان می‌توانند از قیومت‌های سنتی رها شوند، ویژگی و اثر آزاد کنندگی دارد. اما هنوز در برخی از کشورها، مانند کشورهای مسلمان

نشین، زنان حقوق خود را به شوهران یا پدران خود می‌دهند. در این صورت، کارکنان از انعام و پاداشی که به آنها داده می‌شود بهره می‌برند (لانکووار^۱، ۱۳۸۱: ۸۰-۸۳).

شارپلی^۲ معتقد است که توسعه گردشگری باعث افزایش نقش زنان در جوامعی که سنتی و دور افتاده‌اند می‌شود (مهدوی، ۱۳۸۱: ۷۷).

باتلر^۳ نیز معتقد است که توسعه گردشگری باعث افزایش فرصت‌های شغلی و پایگاه اجتماعی زنان، ایجاد اشتغال و خودکفایی، ایجاد فرصت‌هایی برای کسب موقعیت‌ها و جایگاه مدیریتی و رهبری و افزایش فرصت‌ها برای زنان در فعالیت‌ها و موقعیت‌های جانبی می‌شود (مهدوی، ۱۳۸۱: ۷۳).

۴- فصلی بودن مشاغل گردشگری

فصلی بودن گردشگری به این معناست که در بسیاری از مقصدها دست کم دو بازار کار وجود دارد که یکی برای شاغلان دائمی این صنعت و دیگری برای شاغلان گردشگری در فصل شلوغ کاری است. اشتغال فصلی همچون اشتغال موقت، شاغلان حاشیه‌ای را جذب می‌نماید و اگر فشار تقاضا نسبتاً کافی باشد ممکن است دستمزدها افزایش یابد. پدیده فصلی بودن اشتغال در صنعت گردشگری، علاوه بر تأثیر بر مشاغل مستقیم گردشگری، در مشاغل غیر مستقیم مرتبط با صنعت گردشگری نیز تأثیر گذار است و در بازارهای آزاد کار، این امر اغلب به مهاجرت موقت و گسترده نیروی کار می‌انجامد که انتقال درآمد و مخارج القایی بین مناطق را در پی دارد (بول، ۱۳۷۹: ۲۲۳-۲۲۰).

بر اساس مطالعات انجام شده توسط انجمن منابع انسانی گردشگری کانادا، در سال ۱۹۹۸، در حدود ۲۳ درصد از شاغلان صنعت گردشگری فصلی، و ۴۲ درصد تمام

---

۱. Lanquar
۲. Sharply
۳. Batler

وقت بوده‌اند، بنابراین گردشگری به مقتضای وضعیت اقلیمی کشورها اشتغال فصلی ایجاد می‌کند (Joliffe, ۲۰۰۳).

آشورت و همکارانش نیز بر فصلی بودن صنعت گردشگری تاکید کرده‌اند (Ashworth et al., ۱۹۹۹).

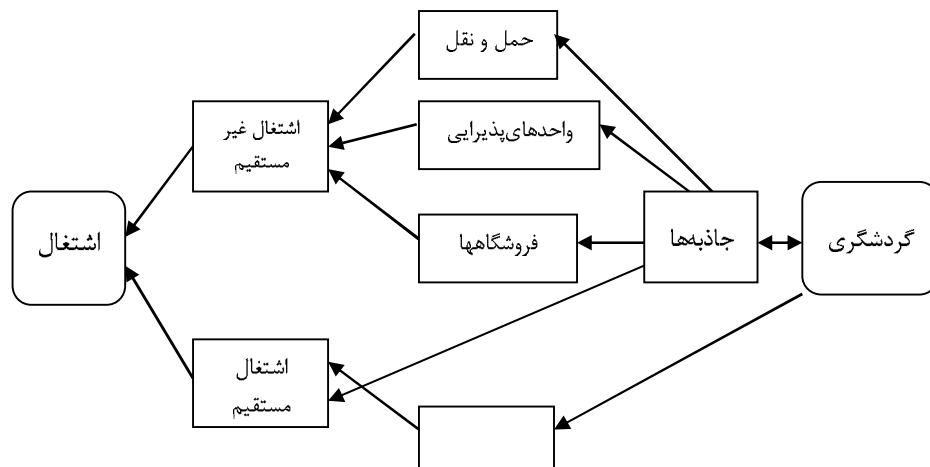
فرضیات تحقیق

- ۱- بین میزان توسعه صنعت گردشگری و میزان اشتغال در منطقه اورامانات رابطه معنا داری وجود دارد.
- ۲- میزان اشتغال زایی در صنعت گردشگری نسبت به سایر بخش‌های اقتصادی در منطقه اورامانات در سال‌های ۷۵ تا ۸۶ بیشتر بوده است.
- ۳- گسترش صنعت گردشگری باعث اشتغال جوانان شده است.
- ۴- گردشگری در منطقه اورامانات موجبات اشتغال فصلی را فراهم کرده است.

مدل تحلیلی

در مدل تحلیلی پژوهش حاضر پدیده "گردشگری" با استفاده از رویکردهای نظری موجود و تأکیدی که گولدر (Goldner, ۲۰۰۳) بر پنج بُعد مفهومی در صنعت گردشگری کرده است (جاذبه‌ها، مراکز اقامتی، حمل و نقل، واحدهای پذیرایی، و فروشگاه‌ها) به عنوان متغیر مستقل در نظر گرفته شده است.

پدیده "اشتغال" هم به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده است، که اشتغال ایجاد شده در ابعاد جاذبه‌ها و مراکز اقامتی به عنوان اشتغال مستقیم و همچنین اشتغال ایجاد شده به وسیله سایر ابعاد به عنوان اشتغال غیر مستقیم در نظر گرفته شده‌اند.

روش تحقیق

در همه تحقیقات اجتماعی از روشهای علمی استفاده می‌شود، اما فنون ویژه ای برای گردآوری اطلاعات و داده‌ها وجود دارد که در تحقیقات گوناگون جامعه شناختی متفاوت است، که در این تحقیق از داده‌های ثانویه استفاده شده است. در این تکنیک ابتدا باید از بین داده‌های موجود، منابع مورد نیاز خود را انتخاب، سپس نسبت به تجزیه و تحلیل آن اقدام نمود. بنابراین در این تحقیق ابتدا داده‌ها با استفاده از سالنامه آماری استان، نشریات، گزارش‌های مراجع ذی‌صلاح (سازمان گردشگری، میراث فرهنگی، مدیریت برنامه ریزی، استانداری، حمل و نقل، اقتصاد و دارایی، فرهنگ و ارشاد، امور صنفی، شورای شهر و شهرداری‌ها و غیره)، کتب و مقالات موجود جمع‌آوری و سپس مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند و در پایان نتیجه گیری به عمل آمد.

جامعه آماری در این تحقیق تمام افراد شاغل در واحدها و سازمان‌های مرتبط در صنعت گردشگری منطقه اورامانات می‌باشند. سطح تحلیل نیز منطقه اورامانات و سطح مشاهده، اشتغال ایجاد شده توسط صنعت گردشگری بوده است.

۱- مفاهیم و شاخص‌ها

در این پژوهش مفهوم «صنعت گردشگری» که ترکیبی است از فعالیت‌ها، خدمات و صناعی که تجربه سفر در بخش‌های حمل و نقل، واحدهای اقامتی، واحدهای پذیرایی، مغازه‌ها، تفریحات، امکانات و دیگر خدمات پذیرایی برای افراد یا گروه‌هایی که دور از از خانه سفر می‌کنند، فراهم می‌کند (گولدنر، ۲۰۰۳: ۵)؛ با پنج بُعد مراکز اقامتی، واحدهای پذیرایی، حمل و نقل، فروشگاه‌ها و جاذبه‌های گردشگری، مورد بررسی قرار می‌گیرند که:

- مؤلفه‌های بُعد اقامتی شامل هتل، مهمانسرا، مسافرخانه و... با شاخص‌های تعداد شغل ایجاد شده در این واحدها می‌باشند.
- مؤلفه‌های بُعد واحد پذیرایی عبارتند از: چلوکبابی، کبابی، قهوه‌خانه و ساندویچی و با شاخص‌های تعداد شاغلان در این واحدها.
- مؤلفه‌های بُعد حمل و نقل نیز شامل حمل و نقل درون شهری و برون شهری است با شاخص تعداد شاغلین در این واحدها.
- مؤلفه‌های بُعد فروشگاه‌ها شامل خرده‌فروشی‌ها و عمده‌فروشی‌ها و دوره‌گردی با شاخص تعداد شاغلین در این واحدها.
- همچنین مؤلفه‌های بُعد جاذبه‌های توریستی شامل: آب و هوا، آثار باستانی، غارها، بازارچه‌های مرزی و... با شاخص تعداد شاغلان در این بخش‌ها.

مفهوم «اشتغال» نیز هر چند دارای ابعاد مختلفی است ولی با توجه به نظرات مطرح شده در چارچوب نظری بر روی دو بُعد مستقیم و غیرمستقیم متمرکز شده است، که دارای مؤلفه‌های فصلی، پاره وقت، جوانان، زنان و... است.

- اشتغال مستقیم بر اساس نظرات جان لی اشتغالی است که مستقیماً توسط صنعت گردشگری و از هزینه‌های انجام شده برای تسهیلات گردشگری مانند هتل‌ها و جاذبه‌های گردشگری به وجود می‌آید. و اشتغال غیر مستقیم اشتغالی است که متأثر از گردشگری به یک شیوه ثانویه مانند حمل و نقل، واحدهای پذیرایی و فروشگاه‌ها، و... است.

شاخص‌های بُعد مستقیم عبارتند از : تعداد افراد شاغل در واحدهای اقامتی و بخش‌های گردشگری و جاذبه‌های تجاری و شاخص‌های غیر مستقیم عبارتند از : تعداد افراد شاغل در واحدهای حمل و نقل، واحدهای پذیرایی و فروشگاه‌ها. منظور از اشتغال فصلی در اینجا، اشتغال در یکی یا دو فصل از فصل‌های سال و از دست دادن شغل خود در سایر فصول می‌باشد؛ همچنین اشتغال پاره وقت اشتغالی است که در ساعات خاصی از روز اتفاق بیفتد (مثلاً در زمانهای پر تردد مکانهای گردشگری). فعالیت‌های گردشگری نیز شامل فعالیت در مراکز اقامتی، واحدهای پذیرایی، حمل و نقل و فروشگاه‌ها و همچنین بخش جاذبه‌های گردشگری و تجاری است. و منظور از محصولات گردشگری آبهای شفا بخش (آب شفا بخش ریزه)، محصولات وارداتی از مرز کردستان عراق و آثار باستانی و تاریخی و غارها و صنایع دستی و... می‌باشد.

یافته‌های تحقیق

۱- ساختار جمعیتی منطقه اورامانات

جدول ۱- جمعیت منطقه اورامانات و شهرستانهای آن در سال ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵

۱۳۸۵		۱۳۷۵		شهرستان
درصد	جمعیت	درصد	جمعیت	
۳۲	۶۲۷۹۷	۶۴	۱۰۹۵۱۸	جوانرود
۲۵	۵۲۷۸۳	۳۶	۶۱۹۱۸	پاوه
۲۳	۴۵۴۲۸	----	----	روانسر
۲۰	۳۸۵۸۰	----	----	ثلاث باباجانی
۱۰۰	۱۹۹۵۷۴	۱۰۰	۱۷۱۴۳۶	کل منطقه اورامانات

منبع : مرکز آمار ایران ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵

جدول ۱ جمعیت منطقه اورامانات در دو دوره سرشماری ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ را نشان می‌دهد. بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن، منطقه اورامانات در سال ۱۳۷۵ با دو شهرستان پاوه و جوانرود دارای ۱۷۱۴۳۶ نفر بوده است که شهرستان جوانرود با ۶۴ درصد بیشترین و شهرستان پاوه با ۳۶ درصد کمترین جمعیت را دارا بوده‌اند. اما در سال‌های ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳ بر اساس تقسیمات کشوری، دو شهر روانسر و ثلاث باباجانی که دو بخش از شهرستان جوانرود بودند از شهرستان جوانرود جدا شده و خود به دو شهرستان مستقل تبدیل شدند. بر همین اساس در سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ منطقه اورامانات با چهار شهرستان پاوه، جوانرود، روانسر، ثلاث باباجانی، دارای ۱۹۹۵۷۴ نفر جمعیت می‌باشد که شهرستان جوانرود با ۳۲ درصد بیشترین و شهرستان ثلاث باباجانی با ۲۰ درصد کمترین جمعیت را دارا می‌باشند.

جدول ۲- ویژگیهای اقتصادی جمعیت منطقه اورامانات (۶۵-۸۵)

سال		۱۳۶۵		۱۳۷۵		۱۳۸۵	
جمعیت		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
ده ساله و بیشتر		۷۸۹۰۸	۶۰/۸۷	۱۲۱۶۶۹	۷۱	۱۶۷۱۷۳	۸۳/۷۶
فعال		۲۶۵۱۳	۳۴	۴۳۰۲۳	۳۵/۳	۵۹۴۷۴	۳۵/۵۷
شاغل		۱۹۶۲۷	۷۴	۲۶۱۷۰	۶۰/۸۳	۳۶۳۱۰	۶۲/۱
بیکار		۶۸۸۶	۲۶	۱۶۸۵۳	۳۹/۱۷	۲۲۱۶۵	۳۷/۹
غیر فعال و اظهار نشده		۵۲۳۹۵	۶۶	۷۸۶۴۶	۶۴/۶	۱۰۷۶۹۹	۶۴/۴۳

منبع: مرکز آمار ایران (۶۵-۸۵)

همان طور که ملاحظه می‌شود روند تغییرات جمعیت منطقه اورامانات در دهه‌های گذشته نشان می‌دهد که جمعیت فعال منطقه در سال ۱۳۸۵ نسبت به دهه‌های گذشته افزایش پیدا کرده است. همچنین بر اساس همین جدول نرخ اشتغال در دهه ۸۵ نسبت به دهه ۷۵ و نرخ بیکاری در دهه ۸۵ نسبت به دهه ۷۵ کاهش پیدا کرده است. موقعیت منطقه اورامانات از لحاظ سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در استان باعث شده که جمعیت این منطقه از رشد نسبتاً بالایی برخوردار باشد که بر روی کل ساختار جمعیتی آن اثر گذاشته و سبب ایجاد جمعیتی جوان با بار تکفلی بالا شده است، بنابراین باید به توان جدیدی که سبب ایجاد اشتغال فراوان می‌شود، توجه بیشتری نمود.

۲- گردشگری در منطقه اورامانات

طی چند سال گذشته منطقه مرزی اورامانات به خاطر داشتن منابع طبیعی بکر و بازارچه‌های مرزی، مورد توجه علاقه‌مندان به گردشهای توریستی و تجاری قرار گرفته است. برای نمونه تعداد گردشگرانی که از غار آبی قوری قلعه (بزرگترین غار آبی آسیا) و بازارچه مرزی جوانرود دیدن می‌کنند، هر سال به مراتب از سال‌های قبل بیشتر می‌شوند. (ولدیگی، ۱۳۸۰: ۵). علت سفر گردشگران به این منطقه به خاطر وجود یک سری قابلیت‌هایی است که سایر نقاط استان کمتر از آن برخوردارند که اهم این قابلیت‌ها عبارتند از: ۱- آب و هوای منطقه ۲- غار آبی قوری قلعه ۳- بازارچه مرزی جوانرود و دیگر شهرستانها ۴- منابع طبیعی و اکوتوریستی منطقه.

منطقه اورامانات یک منطقه مرزی است که از طرف غرب با کردستان عراق هم مرز است و از نظر تجارت مرزی اهمیت زیادی پیدا کرده است. به علت مرآوده بازرگانی با کردستان عراق مخصوصاً در چند ساله اخیر، محصولات گوناگون خارجی از جمله چای، وسایل بهداشتی، وسایل صوتی و تصویری، بلورجات ترکی و فرانسوی

و غیره از طریق این مرز وارد می‌شوند. بنابراین، این محصولات مرزی باعث شده که از سال ۱۳۸۰ توسط شهرداری‌های منطقه بازارچه‌هایی تحت عنوان بازارچه‌های مرزی جهت فروش این محصولات در دو شهرستان جوانرود و پاوه ایجاد گردد که هر ساله مردم اقصی نقاط ایران به بهانه بازدید و خرید از بازارچه‌های مرزی به منطقه اورامانات سفر کنند که در نوع خودش بی نظیر است. جدول ۳ نشانی از این واقعیت است.

جدول ۳- تعداد گردشگران وارد شده به استان کرمانشاه و منطقه اورامانات در

عید نوروز (۲۷ تا ۱۵ فروردین) سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۶

منطقه اورامانات		استان کرمانشاه	سال
درصد افزایش	تعداد	تعداد	
---	---	----	۱۳۷۵
---	۹۰۰۰۰۰	۳۰۰۰۰۰	۱۳۸۱
۵۵	۱۴۰۰۰۰	۳۵۰۰۰۰	۱۳۸۲
۳۰	۱۸۰۰۰۰	۶۰۰۰۰۰	۱۳۸۳
۴۰	۲۵۰۰۰۰	۹۰۰۰۰۰	۱۳۸۴
۴۵	۳۶۰۰۰۰	۱۱۴۰۰۰۰	۱۳۸۵
۲۵	۴۵۰۰۰۰	۱۲۶۰۰۰۰	۱۳۸۶
۶۰	۷۲۰۰۰۰	۲۱۰۰۰۰۰	۱۳۸۷

منبع: سازمان میراث فرهنگی استان کرمانشاه و شهرستان جوانرود

بر اساس آمار جدول ۳ و گزارشی که از طریق مصاحبه با مسئولین میراث فرهنگی منطقه به دست آمده بیشترین گردشگران در فصل‌های بهار و تابستان بخصوص در فصل بهار به منطقه اورامانات مسافرت می‌کنند و سهم فصل‌های پاییز و زمستان بسیار ناچیز است که روند تعداد مسافران وارد شده به استان کرمانشاه و منطقه اورامانات در تعطیلات نوروزی تأکیدی است بر این ادعا. همچنین جدول ۳ نشان می‌دهد که تعداد این مسافران هر سال نسبت به سال قبل خود روند رو به رشدی داشته به طوری که تعداد مسافران نوروزی وارد شده به منطقه اورامانات در سال ۱۳۸۱، از ۱۴۰ هزار نفر به ۷۲۰ هزار نفر در سال ۱۳۸۶ رسیده است.

جدول ۴- تعداد مسافران و بازدیدکنندگان از غار قوری قلعه به تفکیک فصول

مختلف (۱۳۸۱ تا ۱۳۸۶)

سال	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶
بهار	۶۹۶۰۰	۷۶۵۶۰	۹۱۸۷۲	۱۲۰۰۰۰	۱۶۷۲۰۰	۲۵۰۸۰۰
تابستان	۴۰۶۰۰	۴۴۶۶۰	۵۳۵۹۲	۶۹۰۰۶	۹۷۵۴۰	۱۴۶۳۰۰
پاییز	۳۸۰۰	۴۰۰۰	۵۱۰۰	۷۶۰۰	۱۰۳۰۰	۱۵۴۰۰
زمستان	۲۰۰۰	۲۳۸۰	۲۵۵۶	۲۴۵۰	۳۶۳۸	۵۵۰۰
کل	۱۱۶۰۰۰	۱۲۷۶۰۰	۱۵۳۱۲۰	۱۹۹۰۵۶	۲۷۸۶۷۸	۴۱۸۰۰۰

منبع: روابط عمومی غار قوری قلعه

جدول ۴ نشان می‌دهد که ۶۰ درصد بازدیدکنندگان از غار قوری قلعه، در فصل بهار، ۳۵ درصد در فصل تابستان و تنها در حدود ۵ درصد و کمتر از آن در دو فصل

پاییز و زمستان از غار بازدید کرده‌اند. همچنین جدول ۴ نشان می‌دهد که تعداد بازدیدکنندگان از غار قوری قلعه هر سال نسبت به سال قبل افزایش چشمگیری داشته است. غار قوری قلعه با تمام زیبایی‌ها و شگفتی‌های کم نظیرش، عامل مهمی برای توسعه صنعت گردشگری به شمار می‌آید. این غار آبی که بزرگترین غار آبی آسیا و طولانی‌ترین غار ایران و یکی از بهت انگیزترین و زیباترین غارهای جهان است، هر روزه میزبان صدها نفر از گردشگرانی است که قندیل‌های افراشته بر سقف غار را با اعجاب فراوان مورد بازدید قرار می‌دهند. جایگاه این پدیده طبیعی در توسعه صنعت گردشگری استان کرمانشاه و منطقه اورامانات تا نقطه ای از اهمیت ویژه برخوردار شده است که کوه نوردان و غار نوردان ایرانی و غیرایرانی و همچنین تمام بازدیدکنندگان و غارشناسان توانای ایران و جهان از آن به عنوان بزرگترین، شگفت انگیزترین و بی نظیرترین غار آبی جهان یاد می‌کنند (خالدی مکی، ۱۳۸۵: ۵۷). با اشاراتی که بر جاذبه‌های غار و مشخصات فیزیکی آن شد، می‌توان گفت که غار قوری قلعه، نقش مهمی در جذب گردشگر دارد و جذابیت غار و طبیعت بکر و زیبای اورامانات گردشگران را به سوی خود جلب کرده و در رونق بخشی به حرکت اقتصادی منطقه نقش مثبتی را ایفا می‌کنند. بدین ترتیب ملاحظه می‌شود که وجود جاذبه‌های گردشگری و خدمات گردشگری در منطقه اورامانات باعث ورود گردشگران به منطقه شده است. با توجه به آنکه در تمام نقاط منطقه اورامانات می‌توانیم توان تاریخی و طبیعی در جهت جذب گردشگران را داشته باشیم، در نتیجه می‌توان از توانایی‌های گوناگون گردشگری با ایجاد زیر ساختها و خدمات مختلف گردشگری در نقاط مختلف منطقه اورامانات استفاده نمود؛ این امر می‌تواند در جهت ایجاد اشتغال در این نقاط مهم باشد و باعث پایین آمدن نرخ بیکاری و مهاجرت جمعیت فعال منطقه به دیگر نقاط کشور شود.

۳- سهم گردشگری در اشتغال منطقه اورامانات

جدول ۵- روند تغییرات تعداد شاغلان ده ساله و بیشتر بر حسب گروه‌های

عمده فعالیت در بخش‌های مختلف گردشگری

کل شاغلین بخش گردشگری	حمل و نقل		(عمده فروشی و خرده فروشی)		رستوران و هتلداری		سال
	درصد	تعداد شاغلین	درصد	تعداد شاغلین	درصد	تعداد شاغلین	
۵۸۵۷	۲۵/۴۰	۱۴۸۸	۷۲/۷۱	۴۲۵۹	۱/۹	۱۱۰	۱۳۷۵
۸۳۷۵	۴۰/۵۹	۳۳۹۹	۵۷/۱۷	۴۷۸۸	۲/۲۴	۱۸۸	۱۳۸۵

منبع: سالنامه آماری ۱۳۸۱ و سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵

جدول ۵ نشان می‌دهد که در بخش خدمات، گروه شاغلانی که در سال ۱۳۷۵ در زمینه رستوران و هتلداری، حمل و نقل و عمده فروشی و خرده فروشی فعالیت می‌کردند ۵۸۵۷ نفر بوده که در سال ۱۳۸۵ به ۸۳۷۵ نفر رسیده‌اند. در سال ۱۳۷۵ تعداد شاغلین در رستوران و هتلداری ۱۱۰ نفر، در فروشگاهها ۴۲۵۹ نفر، در حمل و نقل ۱۴۸۸ نفر بوده‌اند که در سال ۱۳۸۶ تعداد شاغلین بخش صنعت گردشگری در رستوران و هتلداری به ۱۸۸ نفر، در فروشگاهها (عمده فروشی و خرده فروشی) به ۴۷۸۸ نفر، در حمل و نقل به ۳۳۹۹ نفر رسیده است. اما با توجه به ورود گردشگران از سال ۱۳۷۵ به بعد، هنوز فرصت‌های شغلی در اصلی‌ترین فعالیت گردشگری یعنی مراکز اقامتی بر خلاف دیگر بخش‌های گردشگری از رشد چشمگیری برخوردار نیست به طوری که شاغلین در این بخش بسیار ناچیز است، پس صنعت گردشگری در این بخش اشتغال ایجاد نکرده است. معمولاً در صنعت گردشگری اشتغال ایجاد شده را با تعداد تخت‌های موجود می‌سنجند. جمع تخت‌های موجود در استان کرمانشاه در سال ۱۳۸۵ بالغ بر ۱۰۱۸ تخت بوده است که به طور یکسان در سطح استان توزیع نشده‌اند،

به طوری که در حدود ۹۷ درصد از این تعداد فقط در شهر کرمانشاه مرکز استان واقع شده، در نتیجه برای ایجاد شغل در شهرهای دیگر استان از جمله شهرهای منطقه اورامانات با توجه به جاذبه‌های طبیعی و تاریخی این منطقه باید به سرمایه گذاری در زمینه ساخت و ساز مراکز اقامتی اقدام نمود تا ایجاد اشتغال فراهم شود.

جدول ۶- روند تغییرات تعداد کل واحدهای پذیرایی (بین راهی و داخل

شهری) در منطقه اورامانات

واحدهای پذیرایی داخل شهری		واحدهای پذیرایی بین راهی		کل واحدهای پذیرایی		سال
شاغلین	تعداد	شاغلین	تعداد	شاغلین	تعداد	
۱۱	۵	۲۲	۱	۱۳۴	۶۴	۱۳
۲	۳		۱			۸۱
۱۵	۷	۴۰	۲	۱۹۶	۹۴	۱۳
۶	۴		۰			۸۲
۲۰	۹	۶۴	۲	۲۶۴	۱۲۵	۱۳
۴	۶		۹			۸۳
۲۷	۱	۹۰	۴	۳۷۴	۱۷۱	۱۳
۶	۳۰		۱			۸۴
۳۲	۱	۱۱	۵	۴۵۰	۲۰۶	۱۳
۶	۵۴	۴	۲			۸۵
۳۵	۱	۱۲	۵	۴۹۲	۲۲۸	۱۳
۶	۶۹	۸	۹			۸۶

منبع: سازمان میراث فرهنگی استان کرمانشاه و شهرستان‌های منطقه اورامانات

در خصوص واحدهای پذیرایی بین راهی با توجه به جدول ۶ در سال ۱۳۸۱ تعداد ۲۲ نفر در ۱۱ واحد (به طور متوسط در هر رستوران ۴ نفر و دیگر واحدها ۲ نفر) مشغول به کار بوده‌اند که با توجه به افزایش تعداد گردشگران، این واحدها افزایش یافته، به طوری که در سال ۱۳۸۶ تعداد شاغلین به ۱۲۸ نفر (در ۵۹ واحد) رسیده است. همچنین بر اساس جدول ۶ در واحدهای پذیرایی داخل شهری در سال ۱۳۸۱ تعداد ۱۱۲ نفر در ۵۳ واحد مشغول به کار بوده‌اند که در سال ۱۳۸۶ تعداد شاغلین به ۳۵۶ نفر در ۱۶۹ واحد افزایش یافته‌اند. اما چون واحدهای پذیرایی داخل شهری به مردم عادی و بومی هم سرویس می‌دهند، پس قابلیت اشتغال زایی آنها را نمی‌توان مستقیماً وابسته به بخش گردشگری دانست. در کل روند تغییرات تعداد کل واحدهای پذیرایی (بین راهی و داخل شهری) در طول سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۶ نشان دهنده آن است که تعداد این واحدها و شاغلین در این بخش، روند رو به رشدی داشته است به طوری که در سال ۱۳۸۱ تعداد واحدهای پذیرایی ۶۴ واحد (با اشتغال ۱۳۴ نفر) بوده که در سال ۱۳۸۶ به ۲۲۸ واحد (با اشتغال ۴۹۲ نفر) افزایش یافته است.

جدول ۷- روند تغییرات تعداد غرفه‌های بازارچه‌های مرزی و شاغلین

جاذبه‌های منطقه اورامانات

غار قوری قلعه	غرفه‌های بازارچه مرزی		سال
	شاغلین	تعداد	
۲۵	۲۲۵	۱۵۰	۱۳۸۱
۳۵	۲۸۸	۱۹۲	۱۳۸۲
۴۵	۵۱۰	۳۴۰	۱۳۸۳
۴۵	۶۴۵	۴۳۰	۱۳۸۴
۵۵	۶۷۵	۴۵۰	۱۳۸۵

۶۵	۶۷۵	۴۵۰	۱۳۸۶
----	-----	-----	------

منبع: سازمان میراث فرهنگی و شهرداری‌های منطقه اورامانات و روابط عمومی غار قوری قلعه

در خصوص جاذبه‌ها و بازارچه‌های مرزی و تجاری و بر اساس جدول ۷ که تعداد نیروی شاغل در این بخش را نشان می‌دهد، چنین بر می‌آید که تعداد ۲۲۵ نفر در ۱۵۰ غرفه (به طور متوسط در هر غرفه ۱/۵ نفر) در سال ۱۳۸۱ مشغول به کار بوده‌اند که با توجه به افزایش تعداد گردشگران، تعداد شاغلین در بازارچه مرزی در سال ۱۳۸۶ به ۶۷۵ نفر در ۴۵۰ غرفه تجاری رسیده است که این نشانگر افزایش اشتغال در بخش گردشگری می‌باشد. همچنین تعداد شاغلین غار توریستی قوری قلعه در سال ۱۳۸۱، ۲۵ نفر بوده که در سال ۱۳۸۶ به ۶۵ نفر افزایش پیدا کرده است. با توجه به اینکه در بازارچه مرزی محصولات مرزی به فروش می‌رسد، مردم عادی و بومی همان محل می‌توانند از آنجا خرید کنند؛ اما با توجه به گفته و نظر مسئولان میراث فرهنگی منطقه و مدیران بازارچه، بیشتر، گردشگران از آن بازارچه خرید می‌کنند به طوری که در نبود گردشگران درآمد شاغلین در بازارچه به کمتر از حد معمول می‌رسد. پس اشتغال زایی بازارچه را می‌توان مستقیماً وابسته به بخش گردشگری دانست. در مجموع با توجه به افزایش تعداد گردشگران در فاصله سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۶ و افزایش تعداد شاغلین در بخش‌های مختلف گردشگری، می‌توان گفت که صنعت گردشگری بر میزان افزایش اشتغال در منطقه اورامانات تاثیر گذاشته است. به هر حال با توجه به جاذبه‌های تاریخی و طبیعی هر یک از نقاط شهری و غیر شهری در منطقه اورامانات می‌توان با ایجاد تسهیلات و تبلیغات مناسب، زمینه ورود هر چه بیشتر گردشگران به منطقه را فراهم آورد که می‌تواند جوابگوی نیازهای شغلی افراد منطقه نیز باشد.

جدول ۸- نشان دهنده آن است که بخش کشاورزی در سال ۱۳۷۵ با ۵۹۷۳ نفر شاغل، ۲۲/۸۲ درصد شاغلین، بخش صنعت و معدن و ساختمان با ۶۲۴۲ نفر

شاغل، ۲۳/۸۵ درصد شاغلین، بخش خدمات با ۱۳۹۵۵ نفر شاغل ۵۳/۳۲ درصد شاغلین، بخش گردشگری (رستوران و هتلداری، عمده فروشی و خرده فروشی، حمل و نقل) با ۴۲۰۳ نفر شاغل، ۱۶/۰۶ درصد شاغلین ده ساله و بیشتر را تشکیل می‌دهند که در سال ۱۳۸۵ جمعیت شاغل در بخش کشاورزی با ۸۰۲۸ نفر، ۲۲/۰۸ درصد شاغلین: نعت با ۸۷۷۸ نفر، ۲۴/۱۵ درصد شاغلین، خدمات با ۱۸۶۴۸ نفر، ۵۱/۳۰ درصد شاغلین و بخش گردشگری با ۸۵۶۳ نفر، ۲۳/۵۵ درصد شاغلین را به خود اختصاص داده است.

بر این اساس می‌توان گفت جمعیت شاغل در بخش کشاورزی در سال ۱۳۷۵، ۲۲/۸۲ درصد بوده است که در سال ۱۳۸۵ به ۲۲/۰۸ رسیده است که یک کاهش ۰/۷۶ درصدی را نشان می‌دهد. جمعیت شاغل در بخش صنعت و معدن و ساختمان در سال ۱۳۷۵، ۲۳/۸۵ درصد بوده است که در سال ۱۳۸۵ به ۲۴/۱۵ درصد رسیده است که افزایش ۰/۳ درصدی را نشان می‌دهد. جمعیت شاغل در بخش خدمات در سال ۱۳۷۵، ۵۳/۳۳ درصد بوده است که در سال ۱۳۸۵ به ۵۱/۳۰ درصد رسیده است که یک افزایش ۰/۴۴ درصدی را نشان می‌دهد. همچنین جمعیت شاغل در بخش گردشگری در سال ۱۳۷۵، ۱۶/۰۶ درصد بوده است که در سال ۱۳۸۵ به ۲۳/۵۵ درصد رسیده است که افزایش ۷/۴۹ درصدی را نشان می‌دهد. پس با توجه به اینکه بخش گردشگری (رستوران و هتلداری، عمده فروشی و خرده فروشی، حمل و نقل) با ۷/۴۹ نسبت به سایر بخش‌های اقتصادی در فاصله سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۶ بیشترین افزایش اشتغال را به خود اختصاص داده است می‌توان نتیجه گرفت که میزان اشتغال زایی در صنعت گردشگری در منطقه اورامانات نسبت به سایر بخش‌های اقتصادی در فاصله سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۶ بیشتر بوده است.

جدول ۸- توزیع نسبی شاغلان ۱۰ ساله و بیشتر بر حسب گروه‌های عمده فعالیت / درصد

۱۳۸۵	۱۳۷۵	
------	------	--

۲۲/۰۸	۲۲/۸۲	کشاورزی
۲۴/۱۵	۲۳/۸۵	صنعت و معدن
۵۳/۷۷	۵۳/۳۳	خدمات
۲۳/۵۵	۱۶/۰۶	گردشگری
۱۰۰	۱۰۰	کل٪

منبع: مرکز آمار ایران ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵

جدول ۹ نشان دهنده آن است که جوانان بیشترین نقش را در صنعت گردشگری ایفا کرده‌اند به طوری که در سال ۱۳۷۵، ۱/۸ درصد از شاغلان در رستوران و هتلداری، ۲۶/۴۹ درصد در فروشگاه‌ها (عمده فروشی و خرده فروشی)، ۵۸/۴۷ درصد در بخش حمل و نقل را افراد زیر ۳۵ سال تشکیل می‌دهند. اما در سال ۱۳۸۵ در حدود ۷۸/۵۴ درصد از شاغلان بخش رستوران و هتلداری، ۳۳/۴۷ درصد از افراد شاغل در فروشگاه‌ها (عمده فروشی و خرده فروشی)، ۳۳/۵۵ درصد از افراد شاغل در بخش حمل و نقل را افراد زیر ۳۵ سال تشکیل می‌دهند که در مقایسه با سال ۱۳۷۵ سهم این شاغلان در رستوران و هتلداری و حمل و نقل افزایش و در فروشگاه‌ها (عمده فروشی و خرده فروشی) کاهش پیدا کرده است؛ و در کل بر اساس همین جدول در سال ۱۳۸۵، در حدود ۶۲/۵۲ درصد از افراد شاغل در بخش گردشگری را افراد زیر ۳۵ سال تشکیل می‌دهند که در مقایسه با سال ۱۳۷۵، (۲۱/۴۶ درصد) نسبت شاغلان این گروه سنی افزایش یافته است. همچنین بر اساس مصاحبه‌های انجام شده در اسفند ماه ۱۳۸۶ (توسط نویسندگان) جداول (۶ و ۷) در حدود ۶۵ درصد شاغلان واحدهای پذیرایی اعم از (رستورانها، کبابی‌ها و غیره)، ۶۰ درصد شاغلان بخش حمل و نقل از جمله تاکسی‌های درون شهری و تلفنی، ۵۰ درصد شاغلان فروشگاه‌ها، بیش از ۷۵ درصد شاغلان در بازارچه‌های مرزی و تجاری را افراد زیر ۳۵ سال تشکیل می‌دهند که در

مجموع بیش از ۶۰ درصد شاغلان بخش گردشگری را در بر می‌گیرند. پس می‌توان نتیجه گرفت که گردشگری در منطقه اورامانات اشتغال جوانان را به همراه داشته و باعث افزایش اشتغال این گروه سنی در منطقه شده است.

جدول ۹- شاغلان زیر ۳۵ سال در بخش گردشگری در سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵ (به درصد)

سال	رستوران و هتلداری	فروشگاهها	حمل و نقل	کل
۱۳۷۵	۴۱/۸	۴۹/۲۶	۴۷/۵۸	۴۶/۲۱
۱۳۸۵	۵۴/۷۸	۴۷/۶۳	۵۵/۶۳	۵۲/۶۸
درصد افزایش یا کاهش در سال ۸۵ نسبت به ۷۵	+۱۲/۹۸	-۱/۶۳	+۸/۰۵	+۶/۴۷

منبع: مرکز آمار ایران ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵

همان طور که جدول ۱۰ نشان می‌دهد تعداد شاغلان در فعالیتهای مختلف گردشگری در فصول تابستان و بهار سال ۱۳۸۶ بیشتر از تعداد شاغلان در سایر فصول است؛ به عنوان مثال در واحدهای پذیرایی بین راهی در دو فصل بهار و تابستان ۱۲۸ نفر شاغلند، در صورتی که این تعداد در سایر فصول به ۳۰ نفر و کمتر می‌رسد. در مجموع نیز تعداد شاغلان در دو فصل زمستان و پاییز در مقایسه با سایر فصول کاهش پیدا می‌کند و این امر فصلی بودن اشتغال ایجاد شده در صنعت گردشگری را نشان می‌دهد.

جدول ۱۰- مقایسه تعداد شاغلان منطقه اورامانات در فصول مختلف سال ۱۳۸۶

تعداد شاغلان		فعالیت
زمستان و پاییز	بهار و تابستان	
۳۸	۷۶	چلو کبابی‌ها (رستورانها)
۳۰	۱۲۸	واحدهای پذیرایی بین راهی
۱۵	۶۲	غار توریستی قوری قلعه
۱۰	۴۰	دست فروشی (در غار قوری قلعه)
۴۵۰	۹۰۰	بازارچه مرزی
۴۰	۱۵۰	دستفروشی (بازارچه مرزی)
۳۴۰	۵۰۹	تاکسی درون شهری و تلفنی
۹۲۳	۱۸۶۵	جمع

منبع: میراث فرهنگی و شورای شهر و شهرداریهای منطقه اورامانات

نتیجه‌گیری

گردشگری یکی از بزرگترین صنایع فعال در دنیا و یکی از فعالیت‌های بزرگ شغل آفرین است. این صنعت بر اساس مطالعات انجام شده اشتغال بیشتری نسبت به سایر فعالیت‌های اقتصادی ایجاد می‌کند و موجب جذب شاغلین دیگر بخش‌های اقتصادی هم می‌شود، به علاوه این که، اشتغال در این صنعت نیاز به مهارت چندانی ندارد و هر کس با اندک مهارت می‌تواند در این صنعت به کار مشغول شود.

با گسترش رفاه اجتماعی در گوشه و کنار جهان و افزایش درآمد اشخاص و کاهش زمان اشتغال (ساعات کار)، تقاضا برای این صنعت افزایش می‌یابد و بهره‌گیری از این تقاضای فزاینده، زمینه اشتغال گسترده‌ای را در بخش گردشگری به وجود می‌آورد. منطقه اورامانات هم از این قاعده مستثنی نیست؛ زیرا کمیت و کیفیت فعالیت‌های گوناگون گردشگری، اشتغال این منطقه را تحت تاثیر قرار داده است، که از بین فعالیت‌های مختلف گردشگری سهم حمل و نقل از نظر ایجاد اشتغال در مقایسه با سایر فعالیت‌ها بیشتر بوده است.

اشتغال ایجاد شده در بخش گردشگری به دو صورت باعث ایجاد اشتغال می‌شود: الف) به صورت مستقیم که شاغلین در این صورت شامل افرادی می‌شوند که به طور مستقیم با گردشگران ارتباط دارند

ب) به صورت غیر مستقیم که شاغلینی را تشکیل می‌دهند که از گروه‌های شغلی فعال در عرصه گردشگری پشتیبانی می‌کنند. در منطقه اورامانات با توجه به جمعیت فعال و نیروی انسانی جوان، با استفاده از حمایت‌های بخش دولتی در امور گردشگری و سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی هم در زمینه اشتغال‌های مستقیم و هم غیرمستقیم اشتغال ایجاد شده است. یافته‌ها نشان دهنده توسعه صنعت گردشگری و افزایش اشتغال در منطقه اورامانات می‌باشد. همچنین اسناد و مدارک موجود نشان می‌دهد که تعداد شاغلین در بخش صنعت گردشگری در سال ۱۳۸۶ نسبت به سال‌های قبل افزایش پیدا کرده است که این نشان از رابطه بین میزان توسعه صنعت گردشگری و

میزان اشتغال می‌باشد. گردشگری در منطقه اورامانات اشتغال جوانان را به همراه داشته و باعث افزایش اشتغال این گروه سنی در منطقه شده است. همچنین مطالعات نشان می‌دهد که بخش گردشگری (رستوران و هتلداری، عمده فروشی و خرده فروشی، حمل و نقل) با ۷/۴۹ درصد نسبت به سایر بخش‌های اقتصادی در فاصله سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۶ بیشترین افزایش اشتغال را به خود اختصاص داده است. همچنین اشتغال ایجاد شده توسط صنعت گردشگری در این منطقه به دلیل حضور گردشگران در فصول بهار و تابستان، فصلی است. بنابراین در مجموع، یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که صنعت گردشگری تاثیر قابل ملاحظه ای در زمینه‌های مختلف اشتغال بویژه برای جوانان داشته است.

منابع

- برگ و دیگران. (۱۳۸۳)، *اقتصاد گردشگری*، محمدرضا فروتن، تهران: شرکت چاپ و نشر بازرگانی.
- بول، آدریان. (۱۳۷۹)، *اقتصاد نیروی جهانگردی*، مترجم: علی اعظم محمدبیگی، تهران: موسسه فرهنگی آینده پویان.
- سلطانی، محمدعلی. (۱۳۷۴). *اهمیت توسعه توریسم در جهان سوم*، مقالات برگزیده سیمینار اصفهان و جاذبه‌های ایرانگردی و جهانگردی، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی، اصفهان.
- شارپلی، ریچارد. (۱۳۸۰)، *گردشگری روستایی*، مترجم: دکتر رحمت الله منشی زاده و همکاران، تهران: منشی.
- فقیهی، ابوالحسن و دیگران (مهدی کاظمی). (۱۳۸۲)، *زمینه‌های فرهنگی توسعه جهانگردی*، مجموعه مقاله‌های سمینار: بررسی سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه جهانگردی در جمهوری اسلامی ایران، دانشگاه علامه طباطبایی.

- کوپر و همکاران. (۱۳۸۰)، *اصول و مبانی جهانگردی*، مترجم: اکبر غمخوار، تهران: فراماد.
- کلهر، محمود. (۱۳۸۳)، *طرح جامع گردشگری استان کرمانشاه*، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری استان کرمانشاه.
- گی، چاک، وای. (۱۳۸۲)، *جهانگردی و چشم اندازی جامع*، مترجم: علی پارساییان و محمد اعرابی، تهران: دفتر پژوهشهای فرهنگی.
- لانکوار، روبر. (۱۳۸۱)، *جامعه شناسی جهانگردی و مسافرت*، مترجم: صلاح الدین محلاتی، تهران: دانشگاه شهید بهشتی.
- لی، جان. (۱۳۷۸)، *گردشگری و توسعه در جهان سوم*، عبدالرضا افتخاری و دیگران، تهران: شرکت چاپ و نشر بازرگانی.
- مرکز آمار ایران. (۱۳۷۵)، *سالنامه آماری استان کرمانشاه*، تهران: مرکز آمار ایران.
- مرکز آمار ایران. (۱۳۸۵)، *سالنامه آماری استان کرمانشاه*، تهران: مرکز آمار ایران.
- موسایی، میثم. (۱۳۸۶)، *اقتصاد توریسم*، همدان: نور علم.
- مهدوی، داوود. (۱۳۸۱)، *نقش توریسم در توسعه نواحی روستایی پیرامون شهرها و ارائه مدل استراتژیک (مطالعه موردی دهستان لواسان کوچک)*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
- نصیری‌زاده، حمیدرضا و دیگران (جلیل توتونچی). (۱۳۸۲)، *جهانگردی و اشتغال*، مجموعه مقالات سیمینار: بررسی سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه جهانگردی در ج ۱، دانشگاه علامه طباطبایی.
- ولا، فرانسوا و همکاران. (۱۳۸۴)، *گردشگری بین‌المللی*، مترجم: محمد ابراهیم گوهریان و همکاران، تهران: امیرکبیر.

- ولدبیگی، برهان الدین. (۱۳۸۰). *نگاهی به جاذبه‌های اکوتوریستی اورامان*، انتشارات طاق بستان.

- یزدانی، محمد. (۱۳۸۳). *بررسی وضعیت اشتغال زنان در صنعت جهانگردی با تاکید بر سنجش نگرش مدیران هتل‌های تهران*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.

- Brown, Tommy L. et al. (2002). **Tourism and employment in the Adirondack Park**; Available online 29 April.

- Goldner, Charles. R. (2003). **Tourism**, John Wiley, Canada.

- Ireland, Michael. (2002). **Gender and Class relations in tourism Employment**; Available online 13 April.

- Joliffe, Lee et al. (2003). Seasonality in tourism employment: human resource challenges; **International Journal of Contemporary Hospitality Management**, 15/6 P:312-316.

- Jordan, Fiona. (1998). **An occupational hazard? Sex segregation in tourism employment**; Available online 9 June.

- Szivas, Edith et al. (1999). **Tourism employment during economic transition**; Available online 10 September

- Ashworth, John et al. (1999). **Patterns of seasonality in employment in tourism in the UK**; Routledge, part of the Taylor&Francis Group, V:6, N:11, P:735-739.

- Gee, C. Y (1994). **International Hotels, Development and Management, Eastlansing**, MI: the education Institute of the American Hotel and Motel Association

- Khbun, D. (1978). “**Conservation of the historical environment for cultural survival**”. Available [www.archnet.org]

- Wilkinson, Paul F. et al. (2000). **Gender and tourism in an Indonesian Village**; Available online 20 January
- WTO (1996). **Global Overview World Top Tourism Destinations**. Madrid.